

Structural Equation Modeling of Satisfaction with the Living Environment in Tehran and Its Associated Social Factors

Alireza Karimi^{1✉} | Reza Safari Shali² | Mojtaba Eslami³

1. Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran. Corresponding Author, E-mail: karimionline@gmail.com
2. Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: reza_safaryshali@khu.ac.ir
3. PhD student in Sociology of Iranian Social Issues, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: mojtabaeslami135@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 12 - 02 - 2026

Received in revised form:

02 - 03 - 2026

Accepted: 02 - 03 - 2026

Published online:

18- 03 – 2026

Keywords:

Residential Satisfaction, Perception of Neighborhood Social Pathologies, Objective Participation, Factor Analysis, Structural Equation Modeling.

Extended Abstract

Objective: Satisfaction with the living environment is considered one of the fundamental indicators of urban quality of life, reflecting individuals' subjective evaluations and lived experiences of their residential surroundings. This multidimensional concept not only influences psychological well-being and mental health but also plays a critical role in social sustainability, neighborhood cohesion, and the effectiveness of urban policies. In metropolitan areas such as Tehran—characterized by rapid population growth, spatial inequalities, environmental pollution, high density, and socio-cultural diversity—examining residents' satisfaction with their living environment becomes particularly important. Despite the expansion of international research in this field, studies in Iran, especially in Tehran, have largely focused on physical and spatial dimensions, with limited attention to the sociological aspects of environmental satisfaction. Therefore, the present study aims to assess the level of citizens' satisfaction with their living environment in Tehran and to analyze the influence of key social factors, including perceived social disorders in the neighborhood, objective participation, institutional trust, and sense of place attachment, in order to provide a more comprehensive understanding of this phenomenon.

Methodology: This study adopts a quantitative approach with a descriptive-correlational design and is conducted using a survey method. Data were collected through a researcher-made questionnaire whose validity was confirmed through expert judgment, and its reliability was verified using Cronbach's alpha coefficient (0.82). The statistical population includes all residents aged over 18 living in the 22 municipal districts of Tehran during the winter of 2021. The sample size was determined to be 660 individuals based on Cochran's formula, of which 600 valid questionnaires were retained for final analysis after excluding incomplete responses. A combined stratified and multi-stage cluster sampling method was employed to ensure adequate representation of different geographical areas of the city. Data analysis was carried out using Structural Equation Modeling (SEM) with a covariance-based approach through AMOS software. Initially, the conceptual model of the study was developed based on theoretical foundations and previous research. Subsequently, first-order confirmatory factor analysis was performed to assess construct validity, followed by second-order factor analysis to examine the

hierarchical structure of the dependent variable (satisfaction with the living environment). Finally, the structural model was estimated to test the research hypotheses and to analyze the relationships between independent and dependent variables.

Findings: Descriptive findings indicate that the level of satisfaction with the living environment among Tehran citizens is moderately high. Similarly, sense of place attachment and institutional trust were found to be at moderate levels with a positive tendency, while objective participation in social activities was reported to be relatively low. This suggests that although citizens may possess a certain level of willingness or positive attitude toward participation, this does not necessarily translate into actual behavior. The perception of social disorders within neighborhoods was also evaluated at a moderate level, reflecting a general awareness of social issues among residents.

The results of first-order factor analysis confirmed that all measurement items had significant and acceptable factor loadings, indicating satisfactory construct validity. The second-order factor analysis revealed that satisfaction with the living environment is a multidimensional construct composed of three main dimensions: health, economic and administrative affairs, and cleanliness. All three dimensions significantly contribute to explaining the overall construct, with the economic and administrative dimension exerting the strongest influence. The structural model results demonstrate that all independent variables—except for the relationship between perceived social disorders and objective participation—have significant effects on satisfaction with the living environment. Among these, perceived social disorders in the neighborhood exert the strongest direct and total effect, and this effect is negative. In other words, higher levels of perceived social disorders are associated with lower levels of satisfaction. In contrast, sense of place attachment, institutional trust, and objective participation all have positive and significant effects on environmental satisfaction. Another important finding is the presence of indirect effects of perceived social disorders on satisfaction with the living environment through mediating variables such as place attachment. This highlights the complexity of social relationships and the intermediary role of certain constructs in shaping environmental satisfaction. Overall, the findings underscore the crucial role of social factors in influencing citizens' perceptions of their living environment.

Conclusion: The results of this study emphasize that satisfaction with the living environment is a multidimensional and socially constructed phenomenon that cannot be adequately explained solely by physical or spatial indicators. Social factors—particularly perceptions of social disorders, sense of place attachment, and institutional trust—play a central role in shaping environmental satisfaction. Among these, perceived social disorders emerge as the most significant determinant, highlighting the importance of addressing social and security-related issues in urban policy-making.

In conclusion, this research contributes to the existing literature by highlighting the importance of social dimensions in understanding satisfaction with the living environment. By moving beyond narrow spatial perspectives and situating the concept within a broader socio-

cultural context, the study provides valuable insights for participatory and citizen-centered urban policy-making. The findings can serve as a basis for bridging the gap between physical planning initiatives and the actual needs and perceptions of urban residents, ultimately fostering greater social sustainability in metropolitan contexts.

Cite this article: Karimi, A., Safari Shali, O. & Eslami, M. (2026). Structural Equation Modeling of Satisfaction with the Living Environment in Tehran and Its Associated Social Factors. *Biopolitics and Development*, 1 (4), 107-123. DOI: [10.22034/jbpd.2026.145510.1034](https://doi.org/10.22034/jbpd.2026.145510.1034)

DOI: [10.22034/jbpd.2026.145510.1034](https://doi.org/10.22034/jbpd.2026.145510.1034)

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan Press.

مدل‌سازی معادلات ساختاری رضایت از محیط زندگی در شهر تهران و عوامل اجتماعی مرتبط با آن

علیرضا کریمی^۱ | رضا صفری شالی^۲ | مجتبی اسلامی^۳

۱. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. نویسنده مسئول، رایانامه: karimionline@gmail.com

۲. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: reza_safaryshali@khu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه:

mojtabaeslami135@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده مبسوط
<p>نوع مقاله:</p> <p>مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۲۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۱۱</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۱</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۲۷</p> <p>کلیدواژه‌ها:</p> <p>رضایت از محیط زندگی، ادراک از آسیب‌های اجتماعی محله، مشارکت عینی، تحلیل عاملی، مدل‌سازی معادلات ساختاری.</p>	<p>هدف: رضایت از محیط زندگی به‌عنوان یکی از شاخص‌های اساسی کیفیت زندگی شهری، بیانگر نحوه ارزیابی ذهنی و تجربی شهروندان از شرایط زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی محل سکونت آنان است. این مفهوم، علاوه بر تأثیرگذاری بر سلامت روانی و رفاه ذهنی، نقش مهمی در پایداری اجتماعی، انسجام محله‌ای و موفقیت سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری ایفا می‌کند. در کلان‌شهرهایی همچون تهران، که با چالش‌هایی نظیر رشد شتابان جمعیت، نابرابری فضایی، آلودگی محیطی، تراکم بالا و تنوع اجتماعی-فرهنگی مواجه‌اند، بررسی میزان رضایت از محیط زندگی و عوامل مؤثر بر آن اهمیت ویژه‌ای دارد. با وجود گسترش مطالعات جهانی در این حوزه، در ایران و به‌ویژه در شهر تهران، بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها عمدتاً بر ابعاد کالبدی و جغرافیایی تمرکز داشته و کمتر به تحلیل جامعه‌شناختی این مفهوم پرداخته‌اند. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان رضایت شهروندان تهرانی از محیط زندگی و تحلیل تأثیر عوامل اجتماعی شامل ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله، مشارکت عینی، اعتماد نهادی و احساس تعلق مکانی بر آن انجام شده است تا بتواند درک جامع‌تری از این پدیده ارائه دهد.</p> <p>روش: این پژوهش از نوع کمی و با رویکرد توصیفی-همبستگی است که به روش پیمایش اجرا شده است. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری شد که روایی آن با استفاده از نظر خبرگان و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۲) مورد تأیید قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه افراد بالای ۱۸ سال ساکن در مناطق ۲۲گانه شهر تهران در زمستان سال ۱۴۰۰ بوده است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۶۶۰ نفر تعیین شد که پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، ۶۰۰ مورد برای تحلیل نهایی استفاده گردید. روش نمونه‌گیری به‌صورت ترکیبی از نمونه‌گیری طبقه‌بندی‌شده و خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد تا نمایندگی مناسبی از پهنه‌های مختلف جغرافیایی شهر فراهم شود. برای تحلیل داده‌ها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با رویکرد کوواریانس‌محور و با بهره‌گیری از نرم‌افزار AMOS استفاده شد. در این فرآیند، ابتدا مدل نظری پژوهش بر اساس مبانی نظری و پیشینه مطالعاتی تدوین شد. سپس، تحلیل عاملی مرتبه اول برای ارزیابی روایی سازه‌ها و تحلیل عاملی مرتبه دوم برای بررسی ساختار سلسله‌مراتبی متغیر وابسته (رضایت از محیط زندگی) انجام گرفت. در نهایت، مدل ساختاری برای آزمون فرضیه‌ها و بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته مورد ارزیابی قرار گرفت.</p>

یافته‌ها: یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که سطح رضایت از محیط زندگی در میان شهروندان تهرانی در حد متوسط رو به بالا قرار دارد. همچنین، متغیرهای احساس تعلق مکانی و اعتماد نهادی نیز در سطح متوسط با گرایش مثبت ارزیابی شده‌اند، در حالی که میزان مشارکت عینی شهروندان در فعالیت‌های اجتماعی پایین گزارش شده است. این وضعیت بیانگر آن است که اگرچه شهروندان از نظر ذهنی و نگرشی تا حدی آمادگی مشارکت دارند، اما این آمادگی کمتر به رفتار عملی تبدیل می‌شود. ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله نیز در سطح متوسط قرار دارد که نشان‌دهنده آگاهی نسبی شهروندان از مسائل اجتماعی محیط زندگی‌شان است. نتایج تحلیل عاملی مرتبه اول نشان داد که تمامی گویه‌های مربوط به سازه‌های پژوهش دارای بار عاملی معنادار و قابل قبول هستند و ساختار اندازه‌گیری متغیرها از روایی مناسبی برخوردار است. همچنین، تحلیل عاملی مرتبه دوم نشان داد که رضایت از محیط زندگی به‌عنوان یک سازه چندبعدی، از سه بُعد اصلی شامل «سلامت»، «امور اقتصادی و اداری» و «نظافت» تشکیل شده است که هر سه بُعد سهم معناداری در تبیین این مفهوم دارند. در این میان، بُعد امور اقتصادی و اداری بیشترین نقش را در شکل‌گیری رضایت از محیط زندگی ایفا می‌کند. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای مستقل پژوهش، به‌جز رابطه بین ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی و مشارکت عینی، تأثیر معناداری بر رضایت از محیط زندگی دارند. در این میان، متغیر ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله قوی‌ترین اثر مستقیم و کل را بر رضایت از محیط زندگی داشته و این اثر به‌صورت منفی است؛ به این معنا که افزایش ادراک از آسیب‌های اجتماعی، موجب کاهش رضایت از محیط زندگی می‌شود. همچنین، متغیرهای احساس تعلق مکانی، اعتماد نهادی و مشارکت عینی دارای اثرات مثبت و معنادار بر رضایت از محیط زندگی هستند. از دیگر یافته‌های مهم، وجود اثر غیرمستقیم متغیر ادراک از آسیب‌های اجتماعی بر رضایت از محیط زندگی از طریق متغیرهای میانجی مانند احساس تعلق مکانی است که نشان‌دهنده پیچیدگی روابط اجتماعی و نقش واسطه‌ای برخی سازه‌ها در تبیین رضایت محیطی است. به‌طور کلی، نتایج حاکی از آن است که عوامل اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری ادراک شهروندان از کیفیت محیط زندگی دارند.

نتیجه: یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رضایت از محیط زندگی پدیده‌ای چندبعدی و اجتماعی است که نمی‌توان آن را صرفاً بر اساس شاخص‌های کالبدی و فیزیکی تبیین کرد. در واقع، عوامل اجتماعی همچون ادراک از امنیت و آسیب‌های اجتماعی، احساس تعلق مکانی و اعتماد نهادی نقش محوری در شکل‌گیری این نوع رضایت دارند. در این میان، ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی مهم‌ترین عامل تبیین‌کننده کاهش رضایت از محیط زندگی است که اهمیت توجه به مسائل اجتماعی و امنیتی در سیاست‌گذاری‌های شهری را برجسته می‌سازد. در مجموع، این پژوهش با تأکید بر نقش عوامل اجتماعی، تلاش کرده است تا مفهوم رضایت از محیط زندگی را از چارچوب‌های محدود جغرافیایی فراتر برده و آن را در بستری اجتماعی-فرهنگی تحلیل کند. نتایج حاصل می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های شهری مشارکتی و مردم‌محور مورد استفاده قرار گیرد و به کاهش فاصله میان برنامه‌های کالبدی و نیازهای واقعی شهروندان کمک نماید.

استناد: کریمی، علیرضا، صفری‌شالی و اسلامی، مجتبی. (۱۴۰۴). مدل‌سازی معادلات ساختاری رضایت از محیط زندگی در شهر تهران و عوامل اجتماعی مرتبط با آن. زیست‌سیاست و توسعه، ۱ (۴)، ۱۰۷-۱۲۳. DOI: [10.22034/jbpd.2026.145510.1034](https://doi.org/10.22034/jbpd.2026.145510.1034)

DOI: [10.22034/jbpd.2026.145510.1034](https://doi.org/10.22034/jbpd.2026.145510.1034)

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه کردستان.

۱. مقدمه

رضایت اجتماعی از محل زندگی به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی کیفیت زندگی شهری، بازتابی از تعامل پیچیده بین فرد و محیط سکونتش است. این مفهوم نه تنها بر سلامت روانی و رفاه ذهنی شهروندان تأثیر می‌گذارد، بلکه به عنوان شاخصی برای ارزیابی موفقیت سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری و مدیریت محله‌ای نیز مورد توجه قرار می‌گیرد (Campbell et al, 1976). در دنیای معاصر، که شهرها به کانون اصلی تجمع جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی تبدیل شده‌اند، بررسی عوامل تعیین‌کننده رضایت از سکونتگاه‌های شهری از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار شده است (Marans & Stimson, 2011). رضایت از محل زندگی به عنوان یک سازه چندبعدی، تحت تأثیر عوامل عینی (مانند کیفیت مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت) و عوامل ذهنی (مانند حس تعلق مکانی و روابط اجتماعی) قرار دارد (Amerigo & Aragones, 1997). مطالعات نشان داده‌اند که ساکنان محله‌هایی با سطح رضایت بالاتر، از سلامت روانی بهتر، مشارکت اجتماعی بیشتر و سرمایه اجتماعی قوی‌تری برخوردارند (Kearns & Parkes, 2003). از منظر کلان‌تر، رضایت ساکنان می‌تواند به پایداری محله‌ها، کاهش جرم و تخریب محیطی و افزایش همبستگی اجتماعی کمک کند (Florida, 2002).

کلان‌شهر تهران نیز به عنوان بزرگترین مرکز سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران، با چالش‌های متعددی در زمینه کیفیت زندگی مواجه است. رشد شتابان جمعیت، گسترش افقی و عمودی شهر، نابرابری‌های فضایی در دسترسی به خدمات، آلودگی‌های محیطی و تراکم بالای جمعیت، همگی عواملی هستند که می‌توانند رضایت ساکنان را تحت تأثیر قرار دهند. از سوی دیگر، ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی خاص تهران، از جمله تنوع قومیتی، تفاوت‌های طبقاتی و مهاجرت‌های گسترده از سایر نقاط کشور، بر پیچیدگی این مسئله افزوده است. شهر تهران به عنوان شهری با تراکم جمعیتی بالا و ساختار فضایی ناهمگون، با مسایل منحصربه‌فردی روبرو است از جمله چالش‌های کالبدی و محیطی باید به مواردی از جمله آلودگی هوا، کمبود فضاهای سبز، ترافیک سنگین و فرسودگی بخش‌هایی از بافت مسکونی اشاره کرد. همچنین چالش‌های اجتماعی-اقتصادی مانند نابرابری در دسترسی به امکانات، تفاوت‌های محله‌ای در سطح درآمد و قیمت مسکن، و مهاجرت‌های داخلی منجر به شکل‌گیری محله‌ای بسیار ناهمگون شده است و نیز چالش‌های مدیریتی مانند ناکارآمدی سیستم حمل‌ونقل عمومی، ضعف در مدیریت پسماند و کمبود مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های محله‌ای از دیگر مسایل شهر تهران است.

با وجود مطالعات متعدد در حوزه رضایت از محل زندگی در جهان، تحقیقات محدودی به صورت ویژه به بررسی این موضوع در کلان‌شهر تهران پرداخته‌اند. از آنجا که تهران دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی است، یافته‌های پژوهش‌های دیگر شهرها لزوماً قابل تعمیم به آن نیستند. این پژوهش با هدف پر کردن این خلأ علمی با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، به دنبال پاسخ به این سؤالات است که میزان رضایت شهروندان تهرانی از محیط زندگی‌شان به چه میزان است و ارتباط عوامل اجتماعی با رضایت از محیط زندگی چگونه است؟

۲. مبانی نظری

رضایت از محیط زندگی به عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی کیفیت زندگی و رفاه سکونتی، نقش تعیین‌کننده‌ای در پایداری اجتماعی و سلامت روانی افراد ایفا می‌کند. این مفهوم چندبعدی، تنها به ویژگی‌های فیزیکی مسکن محدود نمی‌شود، بلکه تعامل پیچیده‌ای میان عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی را دربرمی‌گیرد. در ادامه مرتبط با آنچه گفته شد برای تدقیق مدل نظری پژوهش، مبانی نظری آورده می‌شود:

جدول ۱. مبانی نظری پژوهش

منبع	نظریه	توضیح
Campbell & etc, 1976	نظریه ارزیابی چندبعدی	این نظریه پایه‌ای برای مطالعات رضایت از محل زندگی محسوب می‌شود. بر اساس این چارچوب، رضایت سکونتی حاصل ارزیابی ذهنی ساکنان از ابعاد مختلف محیط زندگی است که شامل (۱) ابعاد عینی: کیفیت مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت فیزیکی (۲) ابعاد ذهنی: حس تعلق، رضایت از روابط همسایگی و احساس هویت مکانی می‌شود.
Lawton & Nahemow, 1973	نظریه انطباق	این نظریه روانشناسی محیطی تأکید دارد که رضایت سکونتی زمانی حاصل می‌شود که نیازهای ساکنان با ویژگی‌های محیطی همخوانی داشته باشد. این نظریه دو نوع انطباق را مطرح می‌کند (۱) انطباق فعال: تغییر محیط توسط ساکن (مثل نوسازی مسکن) (۲) انطباق واکنشی: تغییر انتظارات ساکن از محیط.
Putnam, 2000	نظریه سرمایه اجتماعی	پاتنام استدلال می‌کند که شبکه‌های اجتماعی قوی در محله (اعتماد متقابل، هنجارهای مشترک و مشارکت مدنی) منجر به افزایش حس تعلق مکانی، بهبود کیفیت زندگی ذهنی و کاهش انزوای اجتماعی می‌شوند.
Relph, 1976	نظریه مکان	این نظریه انسان‌گرایانه بر مفهوم «حس مکان» تأکید دارد که شامل سه سطح است (۱) بی‌مکان: فقدان ارتباط عاطفی با مکان (۲) مکان‌سازی: فرآیند ایجاد ارتباط معنادار با محیط (۳) اصالت مکانی: عمق ارتباط فرد با محیط زندگی
Glaster and Hesser, 1981	رضایتمندی سکونتی	رضایت سکونتی نه تنها به کیفیت مسکن، بلکه به تطابق بین انتظارات ساکنان و واقعیت محیط زندگی آن‌ها بستگی دارد. زمانی که شرایط مسکن با ترجیحات و نیازهای ساکنان همخوانی داشته باشد، سطح رضایت افزایش می‌یابد. آن‌ها رضایتمندی سکونتی را تابعی از دو عامل می‌دانند: (۱) عوامل ترکیبی ^۵ : ویژگی‌های فردی و اجتماعی-جمعیتی ساکنان، مانند سن، درآمد، وضعیت تأهل، نژاد و تحصیلات (۲) عوامل زمینه‌ای ^۶ : ویژگی‌های محیطی، مانند کیفیت فیزیکی مسکن، زیرساخت‌های محله، دسترسی به خدمات (مانند حمل‌ونقل و مراکز خرید) و ویژگی‌های اجتماعی محله (مانند همگنی اجتماعی یا سطح جرم).
Lynch, 1960	نظریه مکان-رفتار	لینچ استدلال می‌کند که نحوه سازماندهی فضاهای شهری بر رفتارهای اجتماعی، احساس تعلق و رضایت افراد از محیط زندگی‌شان تأثیر مستقیم دارد. او معتقد است شهرها باید «قابل خواندن» باشند، به این معنا که ساختارشان برای ساکنان قابل درک و جهتگیری در آنها آسان باشد. او پنج عنصر اصلی را برای شکل‌دهی به تصویر ذهنی شهر معرفی می‌کند. (۱) مسیرها ^۷ : خیابان‌ها و پیاده‌روها (۲) لبه‌ها ^۸ : مرزهای طبیعی یا مصنوعی مثل رودخانه‌ها یا دیوارها. (۳) گره‌ها ^۹ : تقاطع‌های مهم یا نقاط تجمع. (۴) نشانه‌ها ^{۱۰} : ساختمان‌های شاخص. (۵) مناطق ^{۱۱} : محله‌های با هویت متمایز. می‌توان گفت که هرچه این عناصر در شهر بهتر طراحی شوند، ساکنان راحت‌تر با محیط ارتباط برقرار می‌کنند و رضایتشان افزایش می‌یابد. او همچنین تأکید دارد که محیط‌های شهری باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که حس تعلق و خاطره‌جمعی ایجاد کنند. طراحی فضاهای عمومی (مثل پارک‌ها، خیابان‌ها و محله‌ها) می‌تواند تعاملات اجتماعی را تقویت یا تضعیف کند. برای مثال،

¹ Sense of Place

² Place lessness

³ Place-making

⁴ Authenticity

⁵ Compositional Factors

⁶ Contextual Factors

⁷ Paths

⁸ Edges

⁹ Nodes

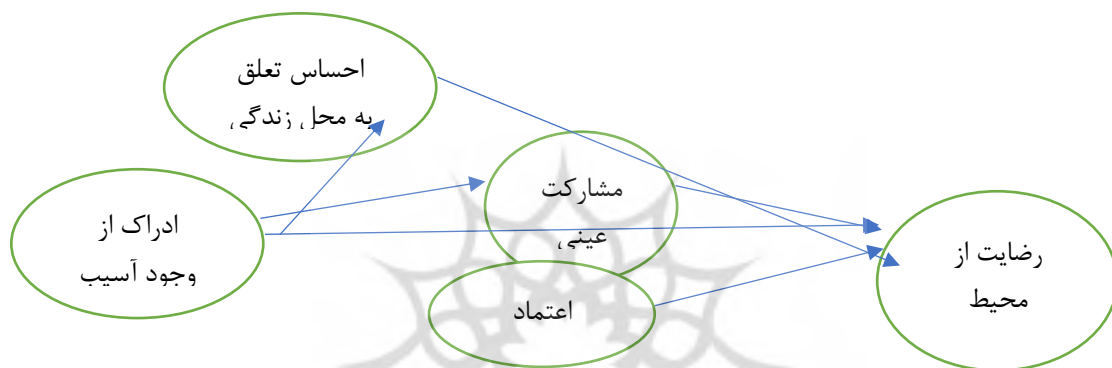
¹⁰ Landmarks

¹¹ Districts

خیابان‌های پیاده‌محور و فضاهاى سبز دسترسى‌پذیر، روابط همسایگى را بهبود مى‌بخشد و رضایت سکونتى را افزایش مى‌دهند.		
--	--	--

نظریه‌های مطرح شده نشان می‌دهند رضایت از محیط زندگی پدیده‌ای چندبُعدی (کالبدی-اجتماعی-روانی) است، در سطوح مختلف (فردی، محله‌ای، شهری) تحلیل می‌شود و تحت تأثیر تعامل پیچیده‌ای از عوامل عینی و ذهنی قرار دارد (Marans, 2012).

بر اساس پیشینه پژوهش و مبانی نظری که رضایت از محیط زندگی را در وجوه عینی و ذهنی در برمی‌گرفت، آنچه که برای این تحقیق یعنی رضایت از محیط زندگی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان تهرانی مناسب دیده شد، شامل شاخص‌هایی می‌شود که متناسب با کسب رضایت از محیط زندگی باشد به همین خاطر در هنگام شاخص-سازی، به نقش شهروندی و کسب رضایت خاطر از زندگی در محل توجه شد و بر اساس آن متغیرهای مدل زیر ترسیم گشت.

شکل ۱: مدل نظری محقق‌ساخته فرایند رابطه متغیرهای مرتبط بر رضایت از محیط زندگی

فرضیه‌های پژوهش

بین ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله و رضایت از محیط زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
 بین احساس تعلق به محل زندگی و رضایت از محیط زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
 بین مشارکت عینی شهروندان و رضایت از محیط زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
 بین اعتماد نهادی با رضایت از محیط زندگی رابطه معناداری وجود دارد.

۳. پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش به فرآیند نظام‌مند شناسایی، ارزیابی و تحلیل منابع علمی موجود در ارتباط با موضوع تحقیق اطلاق می‌شود که سه کارکرد اساسی دارد: تبیین وضعیت فعلی دانش در حوزه مورد مطالعه، شناسایی شکاف‌ها و تناقض‌های موجود در تحقیقات پیشین، ارائه مبنایی نظری و روش‌شناختی برای پژوهش حاضر (Hart, 2018: 15). در ادامه پیشینه پژوهش در دو قسمت داخلی و خارجی ارائه می‌شود.

الله قلی‌پور و حاتمی‌نژاد (Allagholipour & Hateminejad, 2022) به بررسی وضعیت امکانات و تسهیلات مسکن و رابطه آن با میزان رضایت از محیط مسکونی در منطقه ۹ تهران با روش پیمایش پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش

نشان می‌دهد متغیرهایی مانند وجود امکانات گرمایشی، کفایت تخصیص فضا در ملک مسکونی و کیفیت ساخت دارای بیشترین اهمیت برای رسیدن به رضایت از محیط مسکونی هستند.

بلالی و ریش‌سفید (Balali Eskouei & Rish-Sefid Nooshabadi, 2020)، رضایت از محیط مسکونی در ابعاد مختلف به روش پیمایش در منطقه ۵ شهر تهران را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش حاکی از سطح متوسط رضایت ساکنین از عوامل کالبدی، محیطی و فرهنگی بود و در زمینه عوامل اجتماعی رضایت پایین مشاهده گردید. علاوه بر بررسی رضایت از محیط مسکونی، عوامل شخصی مرتبط با آن نیز مورد آزمون قرار گرفت که نتایج آزمون نشان داد مترژ بالاتر، درصد مالکیت بیشتر و سن پایینتر موجب افزایش رضایت می‌شود.

پسندیده و همکاران (Pasandideh et al, 2020)، در ارزیابی تاثیر شاخص‌های کیفیت محیط زندگی بر سلامت اجتماعی شهروندان شهر مشهد به این نتیجه رسیدند که مهمترین مولفه‌های کیفیت محیط سکونت موثر بر سلامت اجتماعی، کیفیت کالبدی- فضایی محله، امنیت، سیمای ظاهری، امکانات ساختمان، ایمنی ساختمان، موقعیت در ساختمان و تسهیلات واحد مسکونی هستند. شاخص‌های کیفیت محیط سکونت، بیشتر بر مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و پذیرش اجتماعی از زیر متغیرهای سلامت اجتماعی موثر بود. جنسیت، سطح تحصیلات و سطح برخورداری مهمترین پیش‌بین‌های فردی و هویتی پاسخگویان در کیفیت زندگی مرتبط با سلامت اجتماعی بودند و میزان درک ساکنان از کیفیت محیط سکونت‌شان را تغییر می‌دادند.

گروسی و شمس‌الدینی مطلق (Garousi & Shamsoddini Motlagh, 2018)، در پیمایش کیفیت محیط زندگی و رابطه آن با میزان رضایت از زندگی در شهر کرمان به این نتیجه رسیدند که میزان رضایت در حد متوسط است. همچنین اهمیت کیفیت اجتماعی محله در تامین رضایت ساکنان بیش از کیفیت فیزیکی محله است. در بُعد کیفیت فیزیکی محله، متغیر دسترسی به خدمات شهری دارای تاثیر مثبت بر رضایت از زندگی و مخاطرات شهری حاوی تاثیر منفی است. از طرف دیگر، از میان ابعاد کیفیت اجتماعی محله، مسئولیت‌پذیری دارای تاثیر مستقیم و مثبت و تعامل افراد اثر غیر مستقیم دارد.

پژوهشی با عنوان مطالعه رابطه میان رضایتمندی ساکنان از محیط زندگی و میزان حس تعلق آنها در مجتمع مسکونی بلند مرتبه شهرک کوثر تهران توسط بهرام‌پور و مدیری در سال ۱۳۹۴ (Bahrampour, & Modiri, 2015) انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که مدیریت شهرک، تسهیلات و خدمات، امنیت و ایمنی، متغیرهای محیطی، تسهیلات محیط مسکونی، هزینه‌ها و حس تعلق به عنوان معیارهای کیفیت محیط به حساب می‌آیند. همچنین حس تعلق با ارزیابی معیارهای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، ملاقات با همسایگان، وجود خاطرات و مکان‌های ماندگار، فعالیت‌های گروهی و نحوه مشارکت در بهبود محیط زندگی تعیین شد و نتایج حاصله نشان داد که این شهرک از لحاظ کیفیت محیط و میزان حس تعلق در وضعیت مناسبی قرار دارد. همچنین تبیین ارتباط بین معیارهای کیفیت محیط و حس تعلق مشخص کرد که میزان رضایت از معیار مدیریت شهرک بیشترین تاثیر را بر افزایش رضایتمندی و به دنبال آن حس تعلق دارد.

خواجه شاهکوهی و همکاران (Khajeh Shahkouhi et al, 2014)، در پژوهشی پیمایشی در میان سرپرستان خانوار شهر مینودشت، کیفیت زندگی در ابعاد سلامت محیطی، اجتماعی، جسمانی، روانی (ابعاد ذهنی) و همچنین کیفیت

محیط شهری (ابعاد عینی) را مورد سنجش قرار دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که ابعاد سلامت اجتماعی و روانی بالاتر از حد متوسط و ابعاد سلامت محیطی و جسمانی و همچنین کیفیت محیط شهری پایین‌تر از حد متوسط قرار دارند. همچنین افزایش کیفیت محیط زندگی در شهر می‌تواند به افزایش مشارکت شهروندان در امور شهری منجر شود و بین این دو رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

شکری فیروزجاه (Shokri Firouzjah, 2014)، در یک پژوهش پیمایشی به بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط مسکونی با نمونه موردی مناطق ۱ و ۸ شهر تبریز پرداخته است. نتایج پژوهش بیان‌گر میزان رضایتمندی متوسط ساکنین از محیط مسکونی‌شان می‌باشد.

سلیم و الجلیبی (Saleem & Alchalabi, 2025)، به بررسی عوامل مؤثر بر رضایت از مسکن پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد چهار دسته از عوامل در رضایت از مسکن مؤثر است: (۱) کالبدی و عملکردی: طراحی داخلی، کیفیت ساخت و فناوری. (۲) عوامل محیطی: نور طبیعی، تهویه، و مصرف انرژی. (۳) عوامل اجتماعی-فرهنگی: تعاملات همسایگی و انطباق طراحی با ارزش‌های فرهنگی. (۴) عوامل اقتصادی و روان‌شناختی: مقرون‌به‌صرفه بودن مسکن و تأثیر محیط بر سلامت روان.

لیم و همکاران (Lim et al, 2025)، در شهر توشیما ژاپن عوامل افزایش رضایت ساکنان خارجی نسبت به سکونت را با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری مورد بررسی قرار دادند. در این تحقیق، پنج عامل که رضایت سکونتی را تقویت می‌کنند مورد بررسی قرار گرفتند: «حمایت بین فرهنگی و زبانی» به عنوان عامل شروع، دو عامل حمایت از معیشت عمومی («حمایت از مراقبت از کودک» و «حمایت رویه‌ای») و دو عامل محیط‌های مسکونی («ارتباط اجتماعی» و «محیط مسکن»). آن‌ها با استفاده از یک مدل ساده، نشان دادند که پشتیبانی ارتباطات بین فرهنگی تأثیر معناداری بر رضایت سکونتی دارد. علاوه بر این، نتایج آزمایش مدل فرضی با حمایت از ارتباطات بین فرهنگی به عنوان نقطه شروع نشان داد که «محیط اجتماعی» سطح رضایت سکونتی را در بین خارجی‌ها افزایش می‌دهد. در مقابل، «حمایت از مراقبت از کودک»، «حمایت رویه‌ای» و «محیط مسکن» رابطه معناداری پیدا نکردند. آن‌ها همچنین اثرات سال‌های اقامت پاسخ‌دهندگان را مقایسه کرده‌اند تا مشخص کنند که آیا تفاوتی وجود دارد یا خیر. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری چند گروهی، تفاوت‌هایی را بین گروه‌هایی که کمتر و بیش از ۵ سال در منطقه زندگی کرده بودند، نشان داد. برای گروه اول، تنها «ارتباط اجتماعی» باعث افزایش رضایت از زندگی خارجی‌ها شد؛ با این حال، برای گروه دوم، یک محیط مسکونی خوب نیز به طور قابل توجهی بر رضایت از زندگی آنها تأثیر گذاشته است. گوتینک و گادین (Gotink & Gadeyne, 2025)، در مطالعه‌ای با عنوان «ادراک از محیط زندگی مسکونی: رابطه بین شاخص‌های عینی و ذهنی محیط زندگی مسکونی و سلامت»، به روش پیمایش در بروکسل نشان دادند که علاوه بر شاخص‌های عینی، درک ذهنی از محیط مسکونی نیز اهمیت دارد و هر دو با هم تعامل دارند تا بر فرصت‌های زندگی تأثیر بگذارند. شاخص‌های ذهنی نه تنها تأثیر مستقل واقعی دارند، بلکه به عنوان یک عامل اساسی در رابطه بین محیط مسکونی عینی و سلامت نیز عمل می‌کنند. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که: (۱) افرادی که محیط زندگی خود را نامطلوب ارزیابی می‌کنند، حتی پس از کنترل عوامل اجتماعی-جمعیتی، ریسک مرگ‌ومیر بالاتری دارند.

۲) آلودگی هوا و کمبود فضای سبز با افزایش مرگ‌ومیر مرتبط هستند. ۳) افرادی که ادراک ذهنی خشتی یا مثبت داشتند، حتی در شرایط عینی بد (مثل آلودگی بالا)، ریسک مرگ‌ومیر کمتری نشان دادند.

مطالعه‌ی محیط زندگی به عنوان یکی از مفاهیم بنیادی در شناخت کیفیت زندگی، در سال‌های اخیر در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و شهری مطرح شده است. با این حال، مرور پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که این مطالعات از چند جهت اساسی دارای خلاء هستند. نخست آن‌که اغلب تحقیقات موجود با تکیه بر رویکردهای جغرافیایی و فضایی، محیط زندگی را صرفاً به عنوان یک عرصه کالبدی یا فیزیکی مورد تحلیل قرار داده‌اند. در این قبیل مطالعات، محیط زندگی در محدوده عوامل مکانی و طبیعی همچون تراکم، فاصله، اقلیم یا ویژگی‌های زیرساختی سنجیده می‌شود و توجه به ابعاد اجتماعی، فرهنگی و روانی فضا کمتر صورت گرفته است. دومین ضعف محسوس در ادبیات پژوهشی این حوزه، محدود بودن دامنه و تعداد مطالعات انجام‌شده است. ضعف پژوهش در این حوزه سبب شده بدنه نظری مرتبط با محیط زندگی پراکنده و غیرمنسجم باشد. نکته‌ی سوم، تقلیل مفهومی محیط زندگی به محیط مسکونی است. در بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها، این دو اصطلاح به جای یکدیگر به کار رفته‌اند؛ در حالی که محیط زندگی مفهومی فراگیرتر است که فضای کار، آموزش، تفریح، همسایگی و محیط‌های عمومی را نیز شامل می‌شود. چنین فروکاستی موجب حذف بسیاری از ابعاد اجتماعی و فرهنگی حیات شهری از تحلیل‌ها شده و تصویری محدود از زیست انسانی به نمایش گذاشته است. چهارمین نقد اساسی به نحوه‌ی سنجش متغیرهای مرتبط با محیط زندگی بازمی‌گردد. در بیشتر پژوهش‌ها، این متغیرها در قالب شاخص‌های جغرافیایی یا ویژگی‌های عمومی پاسنخگویان (همچون محل سکونت، نوع واحد، یا فاصله از مرکز شهر) بررسی شده‌اند. چنین معیارهایی صرفاً بازنمای کالبدی محیط زندگی هستند و نمی‌توانند کیفیت روابط اجتماعی، احساس امنیت، سرمایه اجتماعی، مشارکت و عدالت فضایی را منعکس کنند.

برآیند نقدهای یادشده حاکی از آن است که ادبیات موجود در زمینه‌ی محیط زندگی عمدتاً در چارچوبی جغرافیایی و فیزیکی شکل گرفته و ابعاد اجتماعی، فرهنگی و معنایی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. از این رو، اتخاذ رویکرد جامعه‌شناختی در مطالعه‌ی محیط زندگی ضرورتی نظری و تجربی به شمار می‌آید؛ رویکردی که در آن محیط نه به مثابه ظرف سکونت انسان، بلکه به مثابه ساختاری اجتماعی و فرهنگی درک می‌شود.

۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر به روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه محقق ساخته انجام شده است. این مطالعه از نوع توصیفی-همبستگی است و با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM¹) به بررسی روابط بین انواع متغیرهای پژوهش می‌پردازد. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار AMOS انجام شده است که یکی از ابزارهای قدرتمند برای تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد کوواریانس محور (CB-SEM) است. (Hair et al., 2019) مراحل اجرای تحلیل نیز بدین صورت است که ابتدا طراحی مدل نظری بر اساس مبانی نظری انجام شده و در آن متغیرهای مکنون و مشاهده‌شده و نیز مستقل و وابسته تعیین گردید. بعد از آن تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم برای سنجش بار ویژه‌های

¹ Structural Equation Modeling

هر گویه و عامل ارائه شد. بعد از ترسیم و اجرای مدل، با توجه به ضرایب رگرسیونی و برازش مدل اقدام به اصلاح و گزارش مدل شد.

جامعه آماری پژوهش در زمستان سال ۱۴۰۰ تمام افراد بالای ۱۸ سال ساکن در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران با جمعیت تقریبی پنج و نیم میلیون نفر است. با توجه به پیش آزمون انجام شده و تحلیل متغیر رضایت از محیط زندگی به صورت متغیر کیفی دو ارزشی مشخص شد که حداقل ۵۰ درصد از شهروندان از متغیر مورد مطالعه رضایت داشتند. بر همین اساس و با لحاظ کردن مقدار خطای ۴ صدم و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و همچنین با احتمال عدم بازگشت یا غیرقابل استفاده بودن ۱۰ درصد از پرسشنامه‌ها تعداد نمونه انتخابی به ۶۶۰ پرسشنامه رسید. از نمونه ۶۶۰ نفر بعد از حذف پرسشنامه‌های غیر قابل استفاده (به دلایلی مانند عدم تکمیل حداقل ۱۰ درصد از پرسشنامه، احتمال عدم دقت در پاسخ‌دهی با توجه به نحوه پاسخ به سوالات و همچنین سوالات دام، خط خوردگی زیاد در پاسخ به سوالات و ...) تعداد نمونه نهایی قابل تحلیل به ۶۰۰ پرسشنامه رسید که کفایت حداقل نمونه لازم برای تحلیل را با توجه به فرمول کوکران داشت.

روش نمونه‌گیری در این تحقیق، تلفیقی از روش‌های نمونه‌گیری مطبق (طبقه‌بندی شده) و خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. بدین صورت که در مرحله اول، با استفاده از روش نمونه‌گیری مطبق، با در نظر گرفتن متغیر پراکندگی جغرافیایی، مجموع ۵ پهنه تهران (شمال، جنوب، غرب، شرق و مرکز) در ۵ طبقه قرار داده شد. سپس، در هر طبقه، یک منطقه شهرداری انتخاب گردید و در مرحله بعد با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، خیابان‌های اصلی و سپس بلوک‌ها انتخاب شدند. در نهایت، براساس نمونه‌گیری تصادفی، افراد نمونه انتخاب شدند.

برای بررسی اعتبار پرسشنامه، در ابتدا پرسشنامه‌ای مقدماتی تهیه شد و با مشورت و استفاده از نظرات صاحب‌نظران و کارشناسان خبره، اعتبار صوری ابزار تحقیق به دست آمد. همچنین، در دو مرحله‌ی رفت و برگشت به میدان تحقیق، به‌عنوان پیش‌آزمون، از این پرسشنامه با هدف شناخت از رسایی گویه‌ها و فهم مشترک پاسخگویان از سوالات استفاده شد. در همین راستا، محاسبه همبستگی درونی بین گویه‌ها برای سنجش پایایی متغیرها انجام گرفت. بدین ترتیب، گویه‌هایی که همبستگی کمتری داشتند، حذف و اصلاح شدند و در مواردی، گویه‌های متناسب‌تری جایگزین آن‌ها گردیدند. بعد از انجام اصلاحات و بررسی نهایی پرسشنامه، نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشان داد که پایایی متغیر رضایت از محیط زندگی در سطح مناسبی است. میزان آلفای کرونباخ این متغیر با ۱۲ سوال برابر با ۰/۸۲۷ به دست آمد.

۵. یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در دو بخش یافته‌های توصیفی و آزمون فرضیه‌ها از طریق نتایج مدل‌سازی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه به تفکیک به ارائه این دو بخش پرداخته می‌شود.

۵-۱) یافته‌های توصیفی

- مشخصات عمومی پاسخگویان

نمونه آماری مورد مطالعه به لحاظ جنسیت توزیع نسبتاً یکسانی دارند به گونه‌ای که ۵۰/۲ درصد (۳۰۱ نفر) مرد و ۴۹/۸ درصد (۲۹۹ نفر) زن هستند. بیشتر پاسخگویان یعنی ۷۰/۵ درصد (۴۲۲ نفر) متأهل و ۲۷/۷ درصد (۱۵۴ نفر) مجرد هستند. مابقی پاسخگویان ۳/۹ درصد (۲۳ نفر) جزو گزینه سایر وضعیت تأهل یعنی مطلقه (۹ نفر)، همسر فوت شده (۱۳ نفر) و جدا شده بدون طلاق (۱ نفر) است. میانگین سنی پاسخگویان ۴۲/۵ سال به دست آمد. حدود ۰/۳ (۱۸ نفر) از پاسخگویان در گروه جمعیت جوانی اولیه (۱۵ تا ۲۴ سال)، ۲۷/۲ درصد (۱۶۱ نفر) در گروه جمعیت جوانی ثانویه، بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۶۴/۹ درصد (۳۸۵ نفر) در گروه جمعیت بالقوه اقتصادی یا میانسال (۳۵ تا ۶۴ سال) و مابقی پاسخگویان یعنی ۴/۹ درصد (۲۹ نفر) جمعیت سالخورده را شامل می‌شود.

به لحاظ قومیت بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۷/۸ درصد (۴۳۶ نفر) فارس، ۱۹/۲ درصد (۱۱۵ نفر) ترک، ۱۰/۲ درصد (۶۱ نفر) کرد، ۵/۷ درصد (۳۴ نفر) لر، ۵/۳ درصد (۳۲ نفر) طالشی و ۱/۸ درصد (۱۱ نفر) عرب هستند. حدود نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۰/۴ درصد (۳۰۲ نفر) محل تولد آنها تهران و مابقی ۴۹/۶ درصد (۲۹۷ نفر) محل تولد آنها غیر تهران است. به لحاظ تحصیلات ۲۳/۴ درصد (۱۴۰ نفر) تحصیلات آنها در سطح دبیرستان، ۲۱/۹ درصد (۱۳۱ نفر) فوق دیپلم، ۱۵/۴ درصد (۹۲ نفر) لیسانس، ۱۴/۷ درصد (۸۸ نفر) دیپلم، ۹/۲ درصد (۵۵ نفر) ابتدایی، ۶/۲ درصد (۳۷ نفر) راهنمایی، ۴/۳ درصد (۲۶ نفر) تحصیلات تکمیلی، ۳/۷ درصد (۲۲ نفر) خواندن و نوشتن و تنها ۱/۳ درصد (۸ نفر) بی‌سواد هستند.

- رضایت از محیط زندگی و متغیرهای مرتبط با آن

با هم جهت کردن سوالات، جمع نمرات و تقسیم آنها به سه دسته با فواصل برابر مشخص شد که میانگین تجربی متغیر رضایت از محیط زندگی، ۳۹/۳۸ به دست آمد و از آنجا که میانگین نظری گویه‌های رضایت از محیط زندگی برابر ۳۶ است، این عدد به دست آمده نشانگر سطح متوسط رو به بالای رضایت از محیط زندگی در نزد پاسخ‌دهندگان می‌باشد. برای متغیر ادراک از وجود آسیب در محله نیز میانگین ۳۴/۹۷ به دست آمده و این عدد با مقایسه با میانگین نظری یعنی ۴۲ نشان‌دهنده این است که شهروندان میزان وجود آسیب‌های اجتماعی در محله خود را در سطح متوسطی می‌دانند. دسته‌بندی صورت گرفته از این متغیر بیانگر آن است که بیش از ۸۰ درصد از پاسخگویان میزان وجود آسیب‌های اجتماعی در محله خود را در سطح متوسطی ارزیابی می‌کنند. متغیر مشارکت عینی نیز با میانگین ۱۵/۸۱ در مقایسه با میانگین نظری (۴۲) نشان از پایین بودن مشارکت اجتماعی در بین شهروندان دارد میزان بالای انحراف معیار این متغیر (۱۲/۴۸) نیز نشان‌دهنده اختلاف قابل توجه سطح مشارکت پاسخگویان در محله است و نتایج جزئی‌تر نیز حاکی از آن بود که ۱۲/۵ درصد از کل نمونه تحقیق، گزینه‌های «اصلاً در امور اجتماعی شرکت نمی‌کنم» را انتخاب کرده‌اند. میانگین اعتماد نهادی نیز که عدد ۲۶/۸۴ را نشان می‌دهد در مقایسه با میانگین نظری (۲۷)، نشان از سطح متوسط اعتماد نهادی در میان شهروندان تهرانی دارد. نتایج جزئی‌تر این متغیر نیز نشان داد که پاسخگویان بیشترین میزان اعتماد را به رفتگرها و کمترین میزان اعتماد را به پیمانکاران و کارفرمایان ساختمان‌ساز و بنگاه‌دارها (مسکن و ماشین) دارند. متغیر احساس تعلق به محل زندگی با میانگین ۱۳/۶۷ در مقایسه با میانگین نظری برای این متغیر (۱۲) نشان از سطح متوسط نسبتاً رو به بالای احساس تعلق در میان شهروندان تهرانی دارد که نتایج جزئی‌تر برای متغیر

حاکمی از این بود که پاسخگویان بیشترین احساس تعلق را به کشور ایران و کمترین میزان را نسبت به محل سکونت‌شان داشتند. گزارش توصیفی به دست آمده از این بخش در جدول شماره ۲، ارائه شده است.

جدول ۲. گزارش توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	کم	متوسط	میانگین		انحراف معیار
			زیاد	میانگین تجربی	
	درصد معتبر	درصد معتبر	درصد معتبر	نظری	
رضایت از محیط زندگی	۰/۷	۵۴/۸	۴۴/۵	۳۹/۳۸	۷/۳۴
ادراک از وجود آسیب در محله	۷/۳	۸۲/۸	۹/۸	۳۴/۹۷	۹/۸۶
مشارکت عینی	۷۲	۲۴/۷	۳/۳	۱۵/۸۱	۱۲/۴۸
اعتماد نهادی	۵	۶۶/۷	۲۸/۳	۲۶/۸۴	۶/۸۲
احساس تعلق به محل زندگی	۶/۲	۳۹/۶	۵۴/۲	۱۳/۶۷	۴/۱۵

۲-۵. نتایج تحلیل عاملی و آزمون مدل پژوهش

تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم در مدل‌سازی معادلات ساختاری، پژوهش را از سطح بررسی ساده روابط آماری میان متغیرها فراتر می‌برد و به تأیید ساختارهای نظری، ارزیابی روایی سازه‌ها، و کشف روابط سلسله‌مراتبی بین مفاهیم نهفته منتهی می‌گردد؛ امری که دقت، عمق و اعتبار علمی مدل را به‌طور چشمگیری افزایش می‌دهد. در ادامه به تفکیک به بررسی نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی مرتبه اول برای متغیرهای مستقل پژوهش و تحلیل عاملی مرتبه دوم برای متغیر وابسته یعنی رضایت از محیط زندگی پرداخته می‌شود.

تحلیل عاملی مرتبه اول به پژوهشگر امکان می‌دهد تا روابط میان شاخص‌های مشاهده‌پذیر و عامل‌های نهفته (سازه‌های اصلی) را بررسی کند و از طریق آن، ساختار اندازه‌گیری هر عامل (سازه) را ارزیابی نماید. این سطح از تحلیل مشخص می‌کند آیا گویه‌ها به‌درستی عامل مورد نظر را بازنمایی می‌کنند و تا چه اندازه از هم‌بستگی‌های تصادفی و خطاهای اندازه‌گیری مصون هستند. نتایج تحلیل عاملی مرتبه اول برای عامل‌های مستقل پژوهش در جدول شماره ۳، نشان می‌دهد که نسبت بحرانی تمامی گویه‌های هر عامل، بالاتر از $1/96$ به‌دست آمد که نشان از معنادار بودن آنها است. میزان بارهای عاملی گویه‌ها دارای واریانس بالایی است و در دامنه‌ای به صورت تقریبی بین $0/4$ تا $0/98$ قرار دارد لذا بار عاملی در دامنه‌ای بین قابل قبول تا بسیار مناسب قرار گرفته است. در جدول شماره ۳، کمترین و بیشترین بار عاملی به دست آمده برای هر گویه در هر عامل مشخص است.

جدول ۳. مقادیر برآورده‌شده بارهای عاملی متغیرهای مستقل پژوهش

شاخص	گویه	بار عاملی	نسبت بحرانی	مدل‌های تحلیل عاملی درجه اول متغیرهای پژوهش
ادراک از وجود آسیب در محله	وجود دزدی و سرقت	۰/۵۱	-	
	تجسس در امور و کار یکدیگر	۰/۴۸	۹	
	نادیده گرفتن حق و حقوق یکدیگر	۰/۶۱	۱۰/۴۸	
	خشونت، پرخاشگری و نزاع خیابانی	۰/۷	۱۱/۲۸	
	فقر و نداری در بین ساکنین	۰/۴	۷/۸۶	
	وجود تکدی‌گری	۰/۴۶	۸/۶۲	
	سد معبر و استفاده نابجا از فضای عمومی	۰/۵	۹/۲۷	

		<table border="1"> <tr><td>۸/۹۷</td><td>۰/۴۷</td><td>وجود افراد معتاد</td></tr> <tr><td>۱۱/۱۷</td><td>۰/۷</td><td>بی‌نظمی و ناامنی</td></tr> <tr><td>۱۱/۳۴</td><td>۰/۷۲</td><td>مزاحمت خیابانی</td></tr> <tr><td>۱۱/۲۴</td><td>۰/۸۲</td><td>حضور افراد خلاف و مجرم</td></tr> <tr><td>۱۱/۲۱</td><td>۰/۶۹</td><td>وجود کودکان کار</td></tr> <tr><td>۸/۸۸</td><td>۰/۴۷</td><td>وجود کارتون خواب و افراد بی‌خانمان</td></tr> <tr><td>۹/۶۱</td><td>۰/۵۳</td><td>ساختمان های مخروبه و نا امن</td></tr> </table>	۸/۹۷	۰/۴۷	وجود افراد معتاد	۱۱/۱۷	۰/۷	بی‌نظمی و ناامنی	۱۱/۳۴	۰/۷۲	مزاحمت خیابانی	۱۱/۲۴	۰/۸۲	حضور افراد خلاف و مجرم	۱۱/۲۱	۰/۶۹	وجود کودکان کار	۸/۸۸	۰/۴۷	وجود کارتون خواب و افراد بی‌خانمان	۹/۶۱	۰/۵۳	ساختمان های مخروبه و نا امن																						
۸/۹۷	۰/۴۷	وجود افراد معتاد																																											
۱۱/۱۷	۰/۷	بی‌نظمی و ناامنی																																											
۱۱/۳۴	۰/۷۲	مزاحمت خیابانی																																											
۱۱/۲۴	۰/۸۲	حضور افراد خلاف و مجرم																																											
۱۱/۲۱	۰/۶۹	وجود کودکان کار																																											
۸/۸۸	۰/۴۷	وجود کارتون خواب و افراد بی‌خانمان																																											
۹/۶۱	۰/۵۳	ساختمان های مخروبه و نا امن																																											
		<table border="1"> <tr><td>-</td><td>۰/۵۸</td><td>جشن نیکوکاری برای کمک به افراد نیازمند</td></tr> <tr><td>۲۴/۵۸</td><td>۰/۶۱</td><td>جشن عاطفه‌ها برای دانش‌آموزان نیازمند</td></tr> <tr><td>۱۹/۴۹</td><td>۰/۷۳</td><td>برنامه یاری و همدلی با کودکان کار و محروم از تحصیل</td></tr> <tr><td>۱۳/۷</td><td>۰/۷۵</td><td>کمک به ساخت مدرسه و مراکز آموزشی</td></tr> <tr><td>۱۴/۲۸</td><td>۰/۸</td><td>کمک به ساخت درمانگاه و مراکز بهداشتی</td></tr> <tr><td>۱۳/۳۸</td><td>۰/۷۲</td><td>کمک به ساخت مسجد و تکایای مذهبی</td></tr> <tr><td>۱۳/۰۷</td><td>۰/۶۹</td><td>تهیه جعبه‌های برای نوع‌روسان</td></tr> <tr><td>۱۳/۰۷</td><td>۰/۶۹</td><td>کمک به خیریه‌ها</td></tr> <tr><td>۱۴/۰۶</td><td>۰/۷۸</td><td>کمک به مراکز مربوط به بیماران خاص</td></tr> <tr><td>۱۳/۷۲</td><td>۰/۷۵</td><td>برنامه نذر فرهنگی (در قالب ارائه خدمات پزشکی و آموزشی به افراد و خانواده‌های نیازمند)</td></tr> <tr><td>۱۳/۸۱</td><td>۰/۷۶</td><td>کمک به انجمن‌ها و گروه‌های دوستدار طبیعت</td></tr> <tr><td>۱۲/۱۳</td><td>۰/۶۲</td><td>اهداء خون</td></tr> <tr><td>۱۳/۲۹</td><td>۰/۷۱</td><td>شرکت در برنامه‌های امدادی هلال احمر</td></tr> <tr><td>۱۲/۲۳</td><td>۰/۶۳</td><td>تحت پوشش گرفتن بچه‌های فاقد سرپرست</td></tr> </table>	-	۰/۵۸	جشن نیکوکاری برای کمک به افراد نیازمند	۲۴/۵۸	۰/۶۱	جشن عاطفه‌ها برای دانش‌آموزان نیازمند	۱۹/۴۹	۰/۷۳	برنامه یاری و همدلی با کودکان کار و محروم از تحصیل	۱۳/۷	۰/۷۵	کمک به ساخت مدرسه و مراکز آموزشی	۱۴/۲۸	۰/۸	کمک به ساخت درمانگاه و مراکز بهداشتی	۱۳/۳۸	۰/۷۲	کمک به ساخت مسجد و تکایای مذهبی	۱۳/۰۷	۰/۶۹	تهیه جعبه‌های برای نوع‌روسان	۱۳/۰۷	۰/۶۹	کمک به خیریه‌ها	۱۴/۰۶	۰/۷۸	کمک به مراکز مربوط به بیماران خاص	۱۳/۷۲	۰/۷۵	برنامه نذر فرهنگی (در قالب ارائه خدمات پزشکی و آموزشی به افراد و خانواده‌های نیازمند)	۱۳/۸۱	۰/۷۶	کمک به انجمن‌ها و گروه‌های دوستدار طبیعت	۱۲/۱۳	۰/۶۲	اهداء خون	۱۳/۲۹	۰/۷۱	شرکت در برنامه‌های امدادی هلال احمر	۱۲/۲۳	۰/۶۳	تحت پوشش گرفتن بچه‌های فاقد سرپرست	<p>سازگاری بین</p>
-	۰/۵۸	جشن نیکوکاری برای کمک به افراد نیازمند																																											
۲۴/۵۸	۰/۶۱	جشن عاطفه‌ها برای دانش‌آموزان نیازمند																																											
۱۹/۴۹	۰/۷۳	برنامه یاری و همدلی با کودکان کار و محروم از تحصیل																																											
۱۳/۷	۰/۷۵	کمک به ساخت مدرسه و مراکز آموزشی																																											
۱۴/۲۸	۰/۸	کمک به ساخت درمانگاه و مراکز بهداشتی																																											
۱۳/۳۸	۰/۷۲	کمک به ساخت مسجد و تکایای مذهبی																																											
۱۳/۰۷	۰/۶۹	تهیه جعبه‌های برای نوع‌روسان																																											
۱۳/۰۷	۰/۶۹	کمک به خیریه‌ها																																											
۱۴/۰۶	۰/۷۸	کمک به مراکز مربوط به بیماران خاص																																											
۱۳/۷۲	۰/۷۵	برنامه نذر فرهنگی (در قالب ارائه خدمات پزشکی و آموزشی به افراد و خانواده‌های نیازمند)																																											
۱۳/۸۱	۰/۷۶	کمک به انجمن‌ها و گروه‌های دوستدار طبیعت																																											
۱۲/۱۳	۰/۶۲	اهداء خون																																											
۱۳/۲۹	۰/۷۱	شرکت در برنامه‌های امدادی هلال احمر																																											
۱۲/۲۳	۰/۶۳	تحت پوشش گرفتن بچه‌های فاقد سرپرست																																											
		<table border="1"> <tr><td>-</td><td>۰/۷۴۴</td><td>پیمانکاران و کارفرمایان ساختمان‌سازی</td></tr> <tr><td>۲۰</td><td>۰/۷۱۸</td><td>کارگران ساختمان‌سازی</td></tr> <tr><td>۱۱/۵۹</td><td>۰/۵۳</td><td>رفتگرها</td></tr> <tr><td>۱۶/۱۴</td><td>۰/۷۸</td><td>بنگاه‌دارها (مسکن و ماشین)</td></tr> <tr><td>۱۰/۳۷</td><td>۰/۴۷۱</td><td>پلیس راهنمایی و رانندگی</td></tr> <tr><td>۱۰/۴۹</td><td>۰/۴۷۹</td><td>رانندگان تاکسی</td></tr> <tr><td>۱۲/۱۹</td><td>۰/۵۵۷</td><td>کسبه و بازاریان</td></tr> <tr><td>۹/۸۹</td><td>۰/۴۵۲</td><td>نیروی انتظامی (کلانتری‌ها)</td></tr> <tr><td>۱۲/۷۵</td><td>۰/۵۸۳</td><td>مدیران و مسئولین شهر</td></tr> </table>	-	۰/۷۴۴	پیمانکاران و کارفرمایان ساختمان‌سازی	۲۰	۰/۷۱۸	کارگران ساختمان‌سازی	۱۱/۵۹	۰/۵۳	رفتگرها	۱۶/۱۴	۰/۷۸	بنگاه‌دارها (مسکن و ماشین)	۱۰/۳۷	۰/۴۷۱	پلیس راهنمایی و رانندگی	۱۰/۴۹	۰/۴۷۹	رانندگان تاکسی	۱۲/۱۹	۰/۵۵۷	کسبه و بازاریان	۹/۸۹	۰/۴۵۲	نیروی انتظامی (کلانتری‌ها)	۱۲/۷۵	۰/۵۸۳	مدیران و مسئولین شهر	<p>عناد نهادی</p>															
-	۰/۷۴۴	پیمانکاران و کارفرمایان ساختمان‌سازی																																											
۲۰	۰/۷۱۸	کارگران ساختمان‌سازی																																											
۱۱/۵۹	۰/۵۳	رفتگرها																																											
۱۶/۱۴	۰/۷۸	بنگاه‌دارها (مسکن و ماشین)																																											
۱۰/۳۷	۰/۴۷۱	پلیس راهنمایی و رانندگی																																											
۱۰/۴۹	۰/۴۷۹	رانندگان تاکسی																																											
۱۲/۱۹	۰/۵۵۷	کسبه و بازاریان																																											
۹/۸۹	۰/۴۵۲	نیروی انتظامی (کلانتری‌ها)																																											
۱۲/۷۵	۰/۵۸۳	مدیران و مسئولین شهر																																											
		<table border="1"> <tr><td>-</td><td>۰/۶۴۲</td><td>کشور ایران</td></tr> <tr><td>۲۵/۴</td><td>۰/۷۷</td><td>شهر تهران</td></tr> <tr><td>۱۹</td><td>۰/۹۷۹</td><td>منطقه شهری محل سکونت</td></tr> <tr><td>۱۸/۷</td><td>۰/۹۰۲</td><td>محل سکونت</td></tr> </table>	-	۰/۶۴۲	کشور ایران	۲۵/۴	۰/۷۷	شهر تهران	۱۹	۰/۹۷۹	منطقه شهری محل سکونت	۱۸/۷	۰/۹۰۲	محل سکونت	<p>سلسله مراتب</p>																														
-	۰/۶۴۲	کشور ایران																																											
۲۵/۴	۰/۷۷	شهر تهران																																											
۱۹	۰/۹۷۹	منطقه شهری محل سکونت																																											
۱۸/۷	۰/۹۰۲	محل سکونت																																											

جهت ارزیابی تحلیل عاملی‌های صورت گرفته ترکیبی از شاخص‌های برازندگی مورد استفاده قرار گرفت. شاخص‌های منتخب بسیار متنوع هستند و در پژوهش‌های مختلف از شاخص‌های متفاوتی استفاده شده است. در این پژوهش سعی شد از سه دسته شاخص‌های برازش یعنی شاخص‌های برازش مطلق، تطبیقی و مقتصد استفاده شود اگرچه ارائه همه

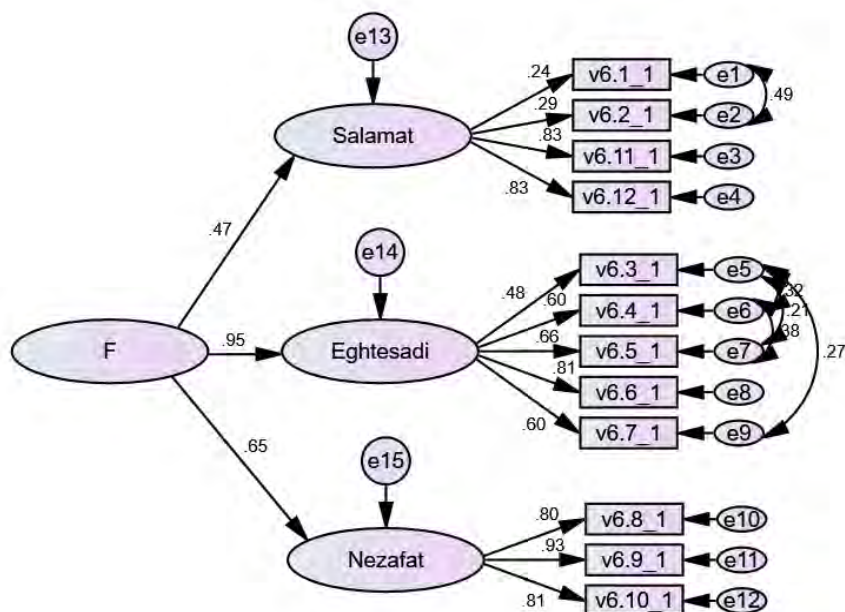
این شاخص‌ها امکان‌پذیر نیست اما از معرف‌ترین و عمومی‌ترین آنها جهت بررسی مدل استفاده شده است. شاخص‌های مورد استفاده در جدول شماره ۴، ارائه شده است.

جدول ۴. شاخص‌های برازش متغیرهای مستقل پژوهش

عامل‌ها	CIMIN/DF	P	DF	CIMIN	AGFI	GFI	CFI	RMSEA
ادراک از وجود آسیب در محله	۵/۶۵	۰/۰۰۰	۶۳	۳۵۵/۷۹	۰/۸۸	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۰۸۸
مشارکت عینی	۷/۲۶	۰/۰۰۰	۶۵	۴۷۱/۶۸	۰/۸۴	۰/۹	۰/۹۴	۰/۱۰۲
اعتماد نهادی	۱۰/۷۸	۰/۰۰۰	۲۱	۲۲۶/۳۹	۰/۸۳	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۱۲۸
احساس تعلق	۱/۶۱	۰/۲۰۴	۱	۱/۶۱	۰/۹۹	۰/۹۹	۱	۰/۰۳

در ارتباط با میزان قابل پذیرش بودن شاخص‌ها در منابع مختلف دامنه‌های متفاوتی ذکر شده است. تفاوت در مقادیر به میزان زیادی به سطح پذیرش شاخص از قابل پذیرش تا بسیار مناسب بستگی دارد اما نمی‌توان انتظار داشت که در یک پژوهش در زمینه جامعه‌شناسی تمام شاخص‌های برازش قابل پذیرش باشند. بسته به عوامل مختلف تعدادی از شاخص‌ها قابل قبول نیستند با این وجود کلیت مدل می‌تواند پذیرفته شود. میزان قابل پذیرش نسبت خبی دو به درجه آزادی (CIMIN/DF) بین ۱ تا ۵ است که در میان عامل‌های مورد بررسی برای احساس تعلق و تاحدی ادراک از وجود آسیب در محله مورد پذیرش است. سطح معناداری (P) میزان قابل قبول آن بزرگتر از ۰/۰۵ است که تنها احساس تعلق، این سطح از پذیرش را دارد. مقدار شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) و شاخص برازش تطبیقی (CFI) مقدار ۰/۹ و بزرگتر مناسب است که این سه شاخص در عامل‌های مورد بررسی در سطح قابل قبولی هستند. ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) میزان ۰/۱ و کمتر برای این شاخص مناسب است که به استثنای اعتماد نهادی در سه عامل دیگر این شاخص قابل قبول است.

در حالی که تحلیل عاملی مرتبه اول رابطه بین گویه‌ها و عامل‌ها را بررسی می‌کند، در تحلیل عاملی مرتبه دوم، عامل‌های مرتبه اول خود به‌عنوان شاخص‌هایی برای عامل کلی‌تر و انتزاعی‌تر در نظر گرفته می‌شوند. این نوع تحلیل نشان می‌دهد که ابعاد گوناگون یک پدیده چگونه تحت تأثیر یک عامل بنیادی‌تر سازمان یافته‌اند. در نتیجه، مدل به‌جای تمرکز بر سازه‌های پراکنده، به یک ساختار مفهومی منسجم و سلسله‌مراتبی دست می‌یابد. عامل بنیادی این پژوهش رضایت از محیط زندگی است که از سه بُعد اصلی تشکیل شده است. این سه بُعد یعنی رضایت از وضعیت سلامت، امور اقتصادی و اداری و نظافت متأثر از یک عامل بنیادی‌تر یعنی رضایت از محیط زندگی است و این سه بُعد تشعشعاتی از این عامل بنیادی هستند. در ادامه مدل و نتایج به دست آمده از این بخش ارائه می‌شود.

شکل ۲. تحلیل عاملی مرتبه دوم رضایت از محیط زندگی

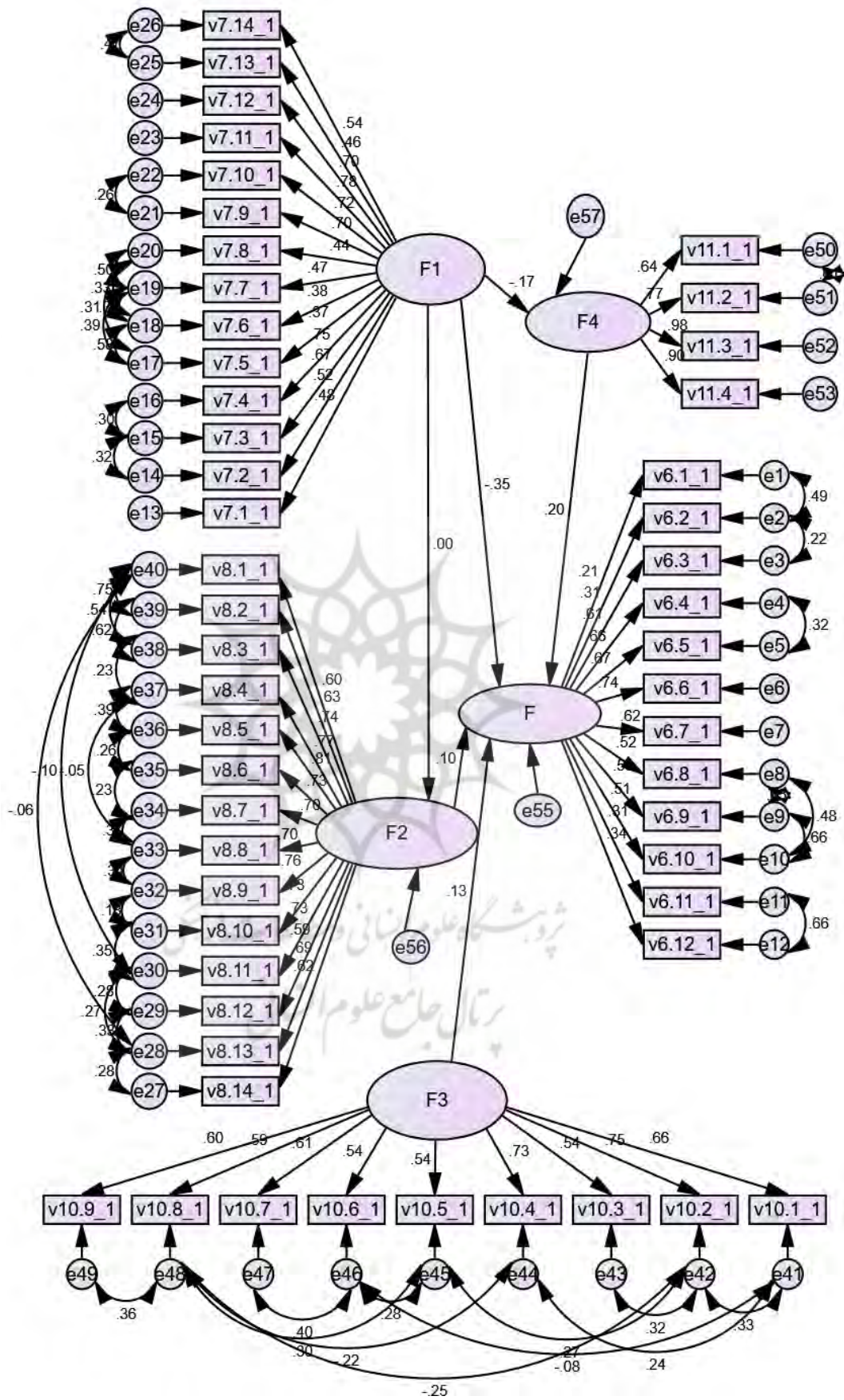
شکل شماره ۲، نشان می‌دهد که هر سه بار عاملی از عامل‌های مرتبه اول به عامل مرتبه دوم (رضایت از محیط زندگی) در سطح مناسبی هستند. این مقادیر بیانگر آن است که هر سه بُعد فرعی (سلامت، امور اقتصادی و اداری و نظافت) سهم قوی و معناداری در تبیین مفهوم رضایت از محیط زندگی دارند. بار عاملی ۰/۹۵ برای امور اقتصادی و اداری نشان می‌دهد که این بُعد، قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده برای مفهوم اصلی است. شاخص‌های برازش این مدل در جدول شماره ۵، ارائه شده است.

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل رضایت از محیط زندگی

عامل	CIMIN/DF	P	DF	CIMIN	AGFI	GFI	CFI	RMSEA
رضایت از محیط زندگی	۴/۴۷	۰/۰۰۰	۴۶	۲۰۶/۳۴	۰/۹۱	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۰۷۶

خروجی جدول شماره ۵، تأیید می‌کند که سه بُعد مورد بررسی، همگی نمایانگر یک مفهوم اساسی واحد به نام «رضایت از محیط زندگی» هستند. بنابراین، در مدل ساختاری می‌توان به جای استفاده از ۱۲ گویه یا سه عامل مرتبه اول مجزا از یک عامل واحد یعنی رضایت از محیط زندگی استفاده کرد، زیرا این عامل اطلاعات هر سه بُعد را با حفظ اعتبار حفظ می‌کند.

مدل‌های تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم نشان داد که گویه‌ها و عامل‌های مورد بررسی قابلیت ورود به مدل معادله ساختاری را دارند و قابل پذیرش هستند. در ادامه بخش اصلی یافته‌های پژوهش یعنی مدل مورد بررسی قرار می‌گیرد. مدل نظری پژوهش به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری بررسی شد و بعد از اصلاح در شکل شماره ۳، ارائه شده است.

شکل ۳. مدل معادلات ساختاری پژوهش

در مدل ارائه شده در شکل شماره ۳، متغیرهای مستقل پژوهش بر اساس مدل نظری شامل ادراک از وجود آسیب در محله (F1)، مشارکت عینی (F2)، اعتماد نهادی (F3) و احساس تعلق مکانی (F4) هستند که همه متغیرها به صورت مستقیم بر رضایت از محیط زندگی (F) اثر دارند. ادراک از وجود آسیب در محله علاوه بر اثر مستقیم دارای اثر غیر مستقیم با میانجی دو متغیر احساس تعلق مکانی و مشارکت عینی نیز هست. میزان اثر متغیرهای مستقل بر رضایت از محیط زندگی متفاوت است که پیش از بررسی میزان اثر به شاخص‌های برازش مدل که در جدول شماره ۶، ارائه شده پرداخته می‌شود.

جدول ۶. شاخص‌های برازش مدل پژوهش

RMSEA	CFI	GFI	AGFI	CIMIN	DF	P	CIMIN/DF
۰/۰۵۲	۰/۸۹	۰/۸۲	۰/۸	۳۳۶۰/۶	۱۲۷۲	۰/۰۰۰	۲/۶۴

شاخص‌های برازش مدل نشان می‌دهد که نسبت خوبی دو به درجه آزادی، شاخص برازش تطبیقی و ریشه میانگین مربعات خطای برآورد در سطح مناسبی هستند اگرچه همه شاخص‌ها در سطح بسیار مناسبی نیستند اما کلیت مدل را تأیید می‌کنند. در جدول شماره ۷، رابطه بین عامل‌ها که به نوعی آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز هستند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۷. وزن‌های رگرسیونی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نسبت بحرانی	سطح معناداری	پذیرش/رد
ادراک از وجود آسیب در محله	مشارکت عینی	-۰/۰۳۱	۰/۹۷۵	رد
ادراک از وجود آسیب در محله	احساس تعلق مکانی	-۳/۵۸	۰/۰۰۰	پذیرش
مشارکت عینی	رضایت از محیط زندگی	۲/۰۹	۰/۰۳۶	پذیرش
احساس تعلق مکانی	رضایت از محیط زندگی	۳/۳	۰/۰۰۰	پذیرش
ادراک از وجود آسیب در محله	رضایت از محیط زندگی	-۳/۸۸	۰/۰۰۰	پذیرش
اعتماد نهادی	رضایت از محیط زندگی	۲/۴۸	۰/۰۱۳	پذیرش

یافته‌های حاصل از جدول شماره ۷، نشان می‌دهد که همه متغیرهای مستقل رابطه معناداری با متغیر وابسته اصلی یعنی رضایت از محیط زندگی دارند. تنها رابطه‌ای که در این مدل غیرمعنادار است مربوط به رابطه بین ادراک از وجود آسیب در محله با مشارکت عینی است. سه متغیر مشارکت عینی، احساس تعلق مکانی و اعتماد نهادی تنها دارای اثر مستقیم بر متغیر رضایت از محیط زندگی هستند ولی ادراک از وجود آسیب در محله دارای اثر غیرمستقیم نیز هست. در ادامه نتایج به دست آمده از این بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۸. اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل استاندارد شده متغیرهای مستقل بر رضایت از محیط زندگی

متغیر مستقل	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
ادراک از وجود آسیب در محله	-۰/۳۴۶	-۰/۰۳۴	۰/۳۷۹
مشارکت عینی	۰/۱۰۳	۰	۰/۱۰۳
اعتماد نهادی	۰/۱۳۳	۰	۰/۱۳۳
احساس تعلق مکانی	۰/۲	۰	۰/۲

نتایج جدول شماره ۸، نشان می‌دهد که قوی‌ترین اثر مستقیم و اثر کل مربوط به متغیر ادراک از وجود آسیب در محله است. به عبارت دیگر این متغیر قوی‌ترین اثر را در تبیین رضایت از محیط زندگی شهروندان دارد. هرچه ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله کمتر باشد میزان رضایت از محله افزایش می‌یابد. تنها متغیری که اثر منفی یا معکوس دارد نیز همین متغیر ادراک از وجود آسیب در محله است و اثر سایر متغیرها بر رضایت از محیط زندگی به صورت مثبت می‌باشد.

۶. نتیجه‌گیری

مطالعه جامعه‌شناختی رضایت از محیط زندگی از جمله حوزه‌هایی است که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در ارتقای کیفیت برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و محلی ایفا کند. هرچند برنامه‌ریزی محلی غالباً ماهیتی کالبدی دارد و در چارچوب کاربری زمین، ساماندهی فیزیکی شهر و کنترل ترافیک بازنمایی می‌شود، لیکن غفلت از ابعاد اجتماعی و تجربه زیسته شهروندان، کارآمدی این برنامه‌ها را محدود می‌سازد. در این میان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای به منزله‌ی سطحی میانی میان برنامه‌ریزی ملی و محلی (Shojaeinezhad et al, 2024)، ظرفیت آن را دارد که پیوندی مؤثر میان سیاست‌های کلان و نیازهای خرد اجتماعی و فرهنگی ساکنان برقرار کند.

در پژوهش‌های داخلی، مفهوم رضایت از محیط زندگی به‌طور عمده در چارچوب مطالعات جغرافیایی و با تأکید بر رضایت از مسکن مورد بررسی قرار گرفته است. این رویکرد، اگرچه به جنبه‌های فضایی زیست شهری توجه دارد، از تحلیل جامعه‌شناختی کنش‌های اجتماعی و روابط تعاملی میان فرد و محیط غفلت کرده است. حال آنکه محیط زندگی از دیدگاه جامعه‌شناسی، نه صرفاً یک پدیده کالبدی بلکه پدیده‌ای اجتماعی-فرهنگی است که در چارچوب ساختارهای اجتماعی، شبکه‌های روابط میان فردی، سرمایه اجتماعی و نمادهای فرهنگی شکل و معنا می‌یابد. در ادبیات جامعه‌شناسی، رضایت از محیط زندگی غالباً بخشی از سازه‌های کلان‌تری همچون «کیفیت زندگی»، «رضایت از زندگی»، و یا «رفاه ذهنی» تلقی می‌شود؛ با این حال، بررسی مستقل آن به مثابه‌ی متغیری اجتماعی، امکان درک مؤلفه‌های کنش اجتماعی، اعتماد نهادی، احساس تعلق مکانی و ادراک امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد.

به تعبیر کمپل و همکاران (Campbell et al., 1976)، رضایت از محیط زندگی مفهومی چندبُعدی است که باید از دو منظر عینی و ذهنی و در سطوح اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی و اجتماعی تحلیل شود. بُعد جغرافیایی در این میان تنها یکی از ابعاد سازنده‌ی رضایت محیطی است و تکیه انحصاری بر آن در بسیاری از پژوهش‌های داخلی موجب تقلیل مفهوم و تضعیف ظرفیت‌های تحلیلی جامعه‌شناختی آن شده است. رضایت از محیط زندگی بر الگوهای رفتاری، میزان مشارکت اجتماعی و نوع تعامل شهروندان با فضاهای شهری اثرگذار است. بر اساس دیدگاه لینچ (Lynch, 1960)، ادراک افراد از نظم، زیبایی و امنیت محیط، بخشی از سازوکار شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی آنان را تشکیل می‌دهد و از این طریق در سازمان اجتماعی محله و انسجام اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد، با وجود تلاش برای تحلیل رضایت از محیط زندگی از منظر جامعه‌شناختی، جهت‌گیری پژوهش همچنان متأثر از رویکردهای سلامت‌محور و بهداشتی بوده است. با این حال، این مطالعه توانسته است تا حدودی مفهوم رضایت محیطی را از رویکردهای جغرافیایی فاصله داده و آن را به سوی تبیین‌های اجتماعی

سوق دهد. نقطه قوت پژوهش در تمرکز بر متغیرهای مستقلی است که در حوزه جامعه‌شناختی برجسته هستند از جمله مشارکت اجتماعی، اعتماد نهادی، احساس تعلق مکانی و ادراک از وجود آسیب اجتماعی که پیوندی روشن با سطح رضایت از محیط زندگی نشان می‌دهند.

نتایج تحلیل‌ها حاکی از آن است که سطح مشارکت عینی و عملی شهروندان پایین بوده و متغیرهای اعتماد نهادی، احساس تعلق و رضایت از محیط در حد متوسط با گرایش مثبت قرار دارند. همچنین، میان کاهش ادراک از وجود آسیب‌های اجتماعی در محله و افزایش رضایت از محیط زندگی رابطه‌ی معنادار مشاهده شد. این نتیجه بر نقش تعیین‌کننده‌ی زمینه‌های جامعه‌شناختی در تبیین رضایت محیطی تأکید دارد و می‌تواند بر مبنای نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی و نظم اجتماعی شهری تفسیر شود.

رویکرد جامعه‌شناختی به موضوع رضایت از محیط زندگی قادر است افق جدیدی برای سیاست‌گذاری شهری مشارکتی و مردم‌محور بگشاید و فاصله میان طرح‌های کالبدی و نیازهای اجتماعی شهروندان را کاهش دهد.

۶. مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله به صورت مساوی بوده است.

۷. منابع مالی

این مقاله حاصل پژوهش مستقل نویسندگان است و برای نوشتن آن، از هیچ سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

۸. تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Allagholipour, S., & Hateminejad, H. (2022). Investigation of urban housing facilities and the level of satisfaction with the living environment in District 9, Tehran. *Geography and Regional Development*, 20(2), 115-140. (In Persian)
- Allagholipour, S., & Hateminejad, H. (2022). Investigation of urban housing facilities and the level of satisfaction with the living environment in District 9, Tehran. *Geography and Regional Development*, 20(2), 115-140. (In Persian).
- Amerigo, M., & Aragonés, J. I. (1997). A theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction. *Journal of Environmental Psychology*, 17(1), 47-57.
- Bahrampour, A., & Modiri, A. (2015). A study of the relationship between residents' satisfaction with the living environment and their sense of belonging in high-rise residential complexes in Kosar Town, Tehran. *Fine Arts Journal: Architecture and Urbanism*, 20(3), 85-94. (In Persian).
- Balali Eskouei, A., & Rish-Sefid Nooshabadi, S. (2020). Investigating the impact of individuals' personal components on the level of satisfaction with the residential environment (Case study: District 5 of Tehran Municipality). *Architectural Studies Quarterly*, 3..(۱۰) (In Persian)
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfactions*. Russell Sage Foundation.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books
- Garousi, S., & Shamsoddini Motlagh, M. H. (2018). Investigating the relationship between quality of living environment and life satisfaction in a neighborhood: A study on the residents of

- neighborhoods in Kerman city. *Iranian Journal of Social Studies*, 12(4 (Kerman Special Issue)), 67-88. (In Persian).
- Glaster, G., & Hesser, G. (1981). Residential Satisfaction Composition and Contextual Correlates. *Environment and Behavior*, 13(6), 735-758.
- Gotink, J., & Gadeyne, S. (2025). Perception of the Residential Living Environment: The Relationship Between Objective and Subjective Indicators of the Residential Living Environment and Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(3), 391.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage Learning.
- Hart, C. (2018). *Doing a Literature Review: Releasing the Research Imagination*. SAGE Publications.
- Kearns, A., & Parkes, A. (2003). Living in and leaving poor neighbourhood conditions in England. *Housing Studies*, 18 (6), 827-851.
- Khajeh Shahkouhi, A., Hosseini, S. M. H., & Toosi, R. (2014). Evaluation and measurement of quality of life and its impact on citizen participation in urban affairs (Case study: Minudasht city). *Geography and Regional Urban Planning*, 4(10), 73-86. (In Persian)
- Lawton, M. P., & Nahemow, L. (1973). Ecology and the aging process. In C. Eisdorfer & M. P. Lawton (Eds.), *The psychology of adult development and aging* (pp. 619-674). American Psychological Association.
- Lim, H., Niwa, Y. & Sunaga, A. (2025). Factors enhancing residential satisfaction of foreign residents toward settlement: A case study of Toshima city, Tokyo, Japan. *J Hous and the Built Environ* 40, 181-213.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. London: MIT Press.
- Marans, R. W. (2012). Quality of urban life studies: An overview and implications for environment-behaviour research. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 9-22.
- Marans, Robert & Stimson, Robert. (2011). Investigating quality of urban life: Theory, methods, and empirical research. *Social Indicators Research Series*. 45. 1-29.
- Pasandideh, Y., Vadih, S., & Saei Arsi, I. (2020). Evaluating the impact of quality of life indicators on social health (Case study: Citizens of Mashhad). *Geographical Sciences (Applied Geography)*, 35(17), 1-19. (In Persian).
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Rolph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Saleem, S., Alchalabi, O. (2025). An in-depth analysis of factors impacting housing satisfaction: A systematic review and post-occupancy evaluation. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 20(1), 119-131.
- Shojaeinezhad, M. H., Masjedjamei, M. K., Masoudian, M., & Hashemi Golpayegani, S. S. (2024). Theoretical foundations of the intelligent specialization approach for regions. Tehran: Jahad Daneshgahi. (In Persian).
- Shokri Firouzjah, P. (2014). Investigating the components affecting the level of citizen satisfaction with the quality of the residential environment (Case study: Districts 1 and 8 of Tabriz). *Geographical Space*, 4(47), 67-82. (In Persian).